

PENTRU A CONTRIBUI la salvarea unora dintre complexele arheologice ce urmează a fi deranjate de numeroasele lucrări de construcție ce se întreprind în Dobrogea, conducerea Muzeului regional de la Constanța a luat inițiativa de a organiza săpături de salvare în diverse puncte.

Unul dintre obiectivele alese era și acela de la Techirghiol. Punctul se află la marginea de sud-est a orașului, lângă malul lacului, pe terenul ce se cheamă Dealul Minerva. La sfârșitul lunii martie 1959 pe locul amintit s-au făcut cercetări de suprafață și s-a constatat că, pînă de curînd, acolo terenul cobora în pantă lină spre malul lacului Techirghiol, dar în ultimul an o mare parte din întinderea obiectivului a fost distrusă de o carieră de lut și cu prilejul nivelării terenului.

Pe o suprafață întinsă, tot pământul negru, inclusiv stratul de cultură, fuseseră distruse, ajungându-se pe alocuri pînă la pământul viu. Numai un sector redus, în partea de nord-vest, a rămas neatins. Cu prilejul cercetărilor, din malurile carierei și de la suprafața solului au fost adunate materiale arheologice din două epoci deosebite. O parte din obiecte datează din epoca neolitică (cultura Hamangia), iar celelalte sînt din epoca stăpînirii romane.

Săpăturile s-au efectuat în două sectoare:

a) În porțiunea neatinsă de lucrările de interes obștesc, pentru rezolvarea problemei stratigrafiei și precizarea caracteristicilor complexelor.

b) În preajma carierei, pentru golirea gropilor neolitice și romane.

În porțiunea neatinsă de lucrări, la încheierea săpăturii s-a obținut un profil de cîțiva metri lungime, care ne-a permis să cunoaștem stratigrafia obiectivului studiat (fig. 1).

Pământul viu este reprezentat printr-un strat de lut galben-verzui. Deasupra lui s-a depus stratul de pământ, de diferite culori și nuanțe, ce conține resturile arheologice. Grosimea lui medie este de circa 1,50 m. În cuprinsul lui au putut fi delimitate două straturi de cultură despărțite

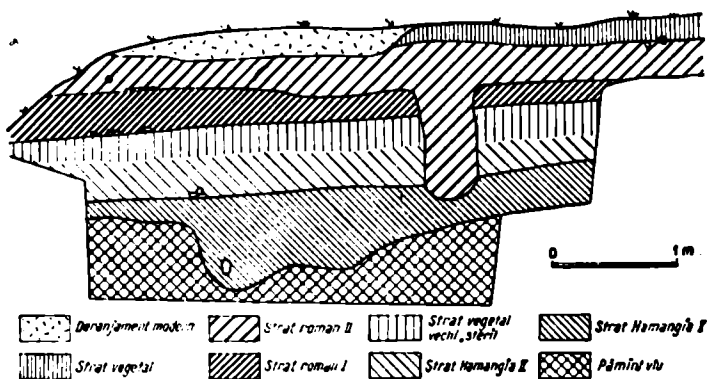


Fig. 1. — Șanțul C. Porțiune din profilul malului de vest.

* Săpăturile au fost efectuate sub conducerea colectivului alcătuit din: Eugen Comşa, Doina Galbenu, Andrei Aricescu.

printr-o fișie de pământ steril. Stratul inferior, conținând materiale din epoca neolitică și stratul superior, din epoca imperială romană. Fiecare din cele două straturi de cultură a fost subîmpărțit în două niveluri.

Stratul de cultură din epoca neolitică are în medie 0,50 m grosime. Solul din nivelul inferior este făinos și are culoarea cafenie deschisă. De la baza lui a fost săpată o groapă albiată de 0,56 m adâncime maximă. Din pământul de umplutură al gropii s-a scos o cantitate redusă de fragmente ceramice, o dăltiță de piatră și oase de animale.

Nivelul este suprapus de un strat de pământ de culoare cafenie închisă, măzăros, care corespunde nivelului superior. La baza acestuia, chiar deasupra gropii, au fost descoperite mai multe bucăți de lipitură arsă.

Deasupra stratului neolitic cu materiale de tip Hamangia s-a depus în cursul mileniilor, pînă în epoca imperială romană, un strat de pământ vegetal, de culoare neagră, făinos, de circa 0,25 m grosime, steril din punct de vedere arheologic.

Deoarece trebuia să ne concentrăm atenția asupra studierii complexelor mai periclitate din jurul carierei de lut, în cadrul porțiunii neatinse din așezare a fost cercetată o întindere de cîțiva metri pătrați din stratul neolitic păstrat *in situ*. Pe terenul cercetat au putut fi delimitate 25 de gropi, dintre care: 21 din epoca neolitică, una din epoca romană, una din epoca feudală și două moderne. Din toate aceste gropi, s-au scos la iveală numeroase materiale ce ne permit să cunoaștem destul de amănunțit caracteristicile complexului neolitic de tip Hamangia de la Techirghiol.

Grupul omenesc neolitic ce folosea materialele de tip Hamangia, atunci cînd a ajuns pe teritoriul orașului actual Techirghiol și-a ales drept loc de așezare panta lină, însoțită, de pe malul de nord al lacului Techirghiol. Prin urmare, complexul neolitic la care ne referim este o așezare simplă de terasă. Din observațiile făcute pînă acum, rezultă că stațiunea avea o lungime de circa 100 m și o lățime de aproximativ 80 m. Prin cercetările viitoare ea va putea fi delimitată cu mai multă precizie. În jurul așezării nu se observă urme de întărituri naturale sau artificiale.

Deoarece pe cea mai mare parte din întinderea așezării neolitice de la Techirghiol stratul de cultură a fost distrus de diferite lucrări, nu am găsit în porțiunea cercetată resturi de locuință *in situ*. În schimb, încă din primele zile ale săpăturilor, la capătul de sud al șanțului B au fost descoperite numeroase bucăți de lipitură arsă, pe o suprafață de cîțiva metri pătrați. Resturile cercetate au aparținut unei locuințe, dar după ce aceasta a fost distrusă prin foc, bucățile de lipitură arsă rezultate au fost adunate și aruncate într-o groapă de formă rotundă.

În funcție de urmele păstrate pe bucățile de lipitură arsă putem spune că este vorba de o locuință de suprafață, construită din pari, împletitură de nuiele și de trestii (?). Pereții astfel formați erau acoperiți cu lipitură de lut amestecat cu o mare cantitate de paie și pleavă. Pe unele bucăți de lipitură arsă se păstrează porțiuni de fățuială cu urme de culoare albă sau gălbuie. În cursul săpăturilor noastre au fost scoase la iveală și cîteva funduri de oale mari, avînd imprimate urme de rogojini. Astfel de împletituri au fost desigur întinse pe podeaua de pământ bătătorit din locuințe. Nu dispunem de date cu privire la forma și la celelalte particularități ale locuinței cercetate.

Printre materialele scoase din umplutura gropilor de la Techirghiol s-au găsit și cîteva bucăți de vetre. Avînd în vedere fragmentele păstrate, se poate preciza că vetrele oamenilor din așezarea neolitică erau simple, făcute dintr-un strat de lut și făcute cu grijă.

Pe întinderea săpăturilor noastre, ce însumează circa 130 m² au fost delimitate și golite 21 gropi neolitice. Unele din ele sînt alăturate dar altele se întretaie constituind o indicație că nu toate gropile sînt din aceeași perioadă. Cîteva sînt de formă rotundă și au dimensiuni reduse (diametrul de aproximativ 1 m și adîncimea de 0,50—0,60 m).

O altă categorie este aceea a gropilor de dimensiuni mari, rotunde sau ovale (de circa 2–3 m diametru), cu adîncimea maximă de 1,5 m și cu malurile albiate. Este foarte probabil că, inițial, majoritatea gropilor mari, cu fundul neregulat, au fost săpate pentru a se scoate lutul, apoi o parte din ele au putut fi amenajate pentru alte scopuri gospodărești.

Dintre uneltele întrebuințate de oamenii din așezarea Hamangia de la Techirghiol avem reprezentate pe cele lucrate din silex, piatră și os.

Din stratul de cultură și din pămîntul de umplură al gropilor au fost scoase la iveală 100 piese de silex dintre care 49 unelte întregi sau fragmentare, 18 așchii lucrate sau folosite și 33 de așchii simple. Uneltele sînt reprezentate prin: lame simple, segmente de lame din unelte compuse, răzuitoare și așchii folosite.

În săpăturile noastre au mai fost descoperite opt unelte de piatră șlefuită, între care: cinci dălțițe, un topor-calapod, un topor plat (de formă triunghiulară) și un percutor de silex.

Materialele descoperite în timpul săpăturilor constituie dovezi evidente pentru diferitele indeletniciri.

După părerea noastră, ocupația principală a purtătorilor culturii Hamangia din stațiunea amintită a fost cultivarea primitivă a plantelor. În sprijinul acestei formulări avem dovezi multiple. Cercetarea, cu deosebită atenție, a pămîntului din umplutura diverselor gropi a dus la descoperirea a numeroase boabe de grîu (se pare, de tipuri diferite), a unor boabe de borceag, de neghină și chiar a unor simburi, toate prefăcute în cărbune. În afară de boabe, în spărtura bulgărilor de chirpic se văd urme de paie, de pleavă, iar uneori se observă chiar urme de boabe de grîu.

O altă ocupație importantă era aceea a creșterii animalelor domestice. Au fost adunate foarte multe oase de animale, printre care, la determinarea sumară, s-au găsit oase de bovine, de ovi-caprine (cele două categorii documentate într-un procent asemănător) și de porci (reprezențați prin oase puține, între care predomină cele de animale tinere). În cîteva gropi s-au găsit și mandibule de ciini.

În directă legătură cu creșterea vitelor sînt alte două ocupații secundare, și anume prelucrarea pieilor de animale, apoi torsul și împletitul lînii.

Nu este exclus ca unele dintre dălțițele de piatră să fi fost folosite la jupuirea animalelor. Cert este însă faptul că sulele de os (fig. 2) erau folosite la prelucrarea pieilor. La Techirghiol au fost descoperite nouă sule întregi sau fragmentare de os, avînd de la 7,6 cm pînă la 11 cm lungime. Cîteva sînt lucrate din oase întregi, lustruite pe toate fețele, altele însă sînt confecționate din așchii de oase.

Ocupațiile torsului și țesutului le avem documentate foarte slab. În săpătură nu s-au găsit nici fusaiole modelate anume, nici greutăți pentru războiul de țesut. În schimb, avem două fusaiole făcute din cioburi.

O altă ocupație a oamenilor neolitici de la Techirghiol era aceea a pescuitului. Pînă acum nu am găsit în săpături unelte de pescuit, dar s-au adunat mai multe oase de la diferite specii de pești. Unele sînt mici, altele însă provin de la pești de peste 1 m lungime.

În cursul lucrărilor s-au descoperit dovezi slabe cu privire la ocupația vinatului. Singurele indicii le-ar constitui cîteva oase de rozător (de talie relativ mică) și se cuvine să remarcăm în mod deosebit descoperirea și în complexul Hamangia de la Techirghiol, în condiții stratigrafice clare, a unei falange și a unei copite de mîgăruș sălbatic, de talie mică.

Faptul că vînătoarea este atît de slab documentată se explică prin condițiile locale din regiune și mai ales prin lipsa pădurilor.

Neavînd un material ceramic mai bogat descoperit în condiții stratigrafice clare și deoarece materialele adunate din cele două niveluri sînt asemănătoare, provizoriu,

pină la prelucrarea tipologică amănunțită a materialului adunat, sîntem nevoiți să prezentăm ceramica în mod unitar, cu toate că avem de-a face cu două niveluri.

Materialul ceramic descoperit la Techirghiol se împarte în două categorii principale: *a)* ceramica de uz comun, *b)* ceramica fină. *a)* Vasele din această categorie au fost modelate din pastă amestecată, de obicei, cu cioburi pisate, mai rar cu cioburi

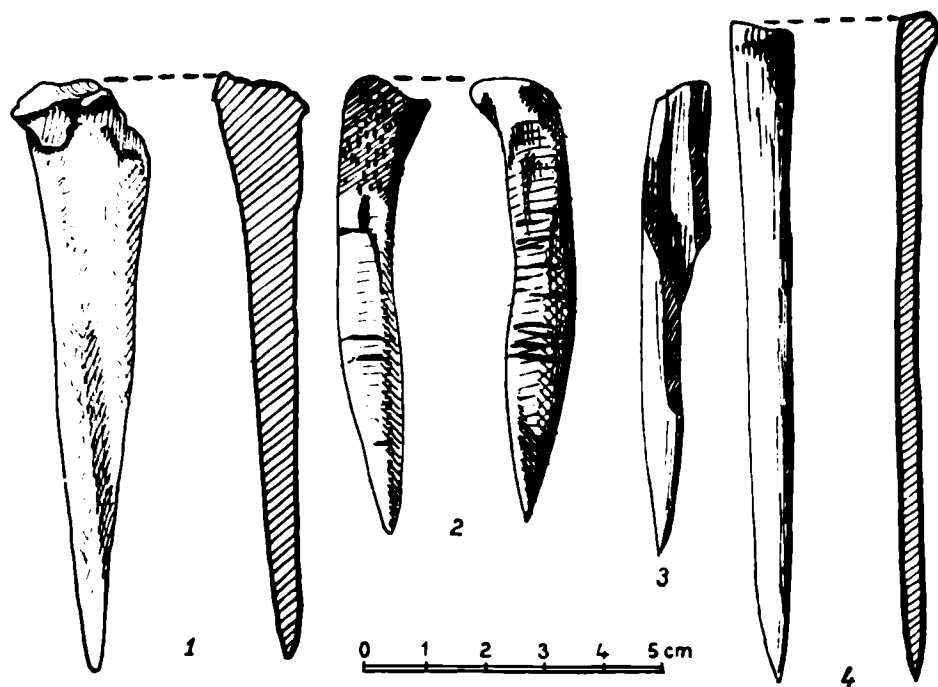


Fig. 2. — Unelte de os descoperite în așezarea de tip Hamangia de la Techirghiol.

pisate și cu pietricele de calcar (uneori, în cazul vaselor mari, pietricelele ajung pină la 1 cm lungime) și în cazuri foarte rare pasta era amestecată cu cochilii de melci pisate.

În funcție de modul cum s-au spart vasele și de marginile păstrate, se poate spune că vasele de uz comun au fost lucrate cu mîna și ridicate prin sistemul fișiiilor de lut de diferite lățimi. Legătura dintre fișii se făcea prin subțierea marginilor.

Gama formelor de vase de uz comun este redusă. Predomină recipientele în formă de borcane cu pereții arcuiți în afară. Dimensiunile acestor vase variază de la circa 12 cm pină la aproximativ 60 cm. În raport direct cu dimensiunile vasului diferă și grosimea pereților de la 1 la 4 cm. La borcanele mari atrage atenția fundul destul de gros în raport cu grosimea pereților.

Aproape fără excepție, vasele de uz comun au fost lustruite în interior, pentru a se obține o porozitate cît mai redusă. De obicei, era lustruită și la exterior o fișie de 2—8 cm lățime, în jurul marginii vaselor de acest fel. Citeodată se întîlnesc cioburi din borcane lustruite și pe toată suprafața exterioară. Astfel de exemplare constituie o raritate.

Ceramica de uz comun a fost ornamentată în două moduri: mai ales cu barbotină (neregulată sau în virci), și prin decor în relief (rar, cu briuri alveolare). Subliniem lipsa totală a proeminențelor. Pe un grup de cioburi se observă decorul compus din linii largi, trasate cu un instrument cu vîrf de bont și rotunjit.

Vasele de uz comun datorită grosimii pereților și condițiilor primitive de ardere, dobîndeau diferite culori, de la cenușiu și negru pină la roșu (mai ales în cazul arderii secundare).

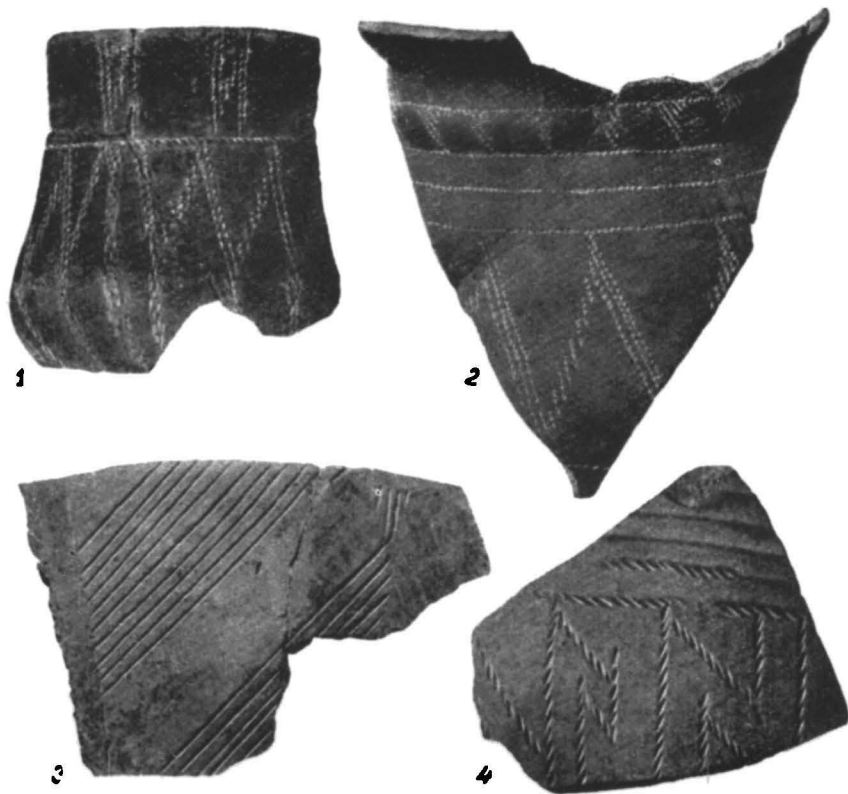


Fig. 3. Fragmente ceramice de tip Hamangia din așezarea de la Techirghiol.

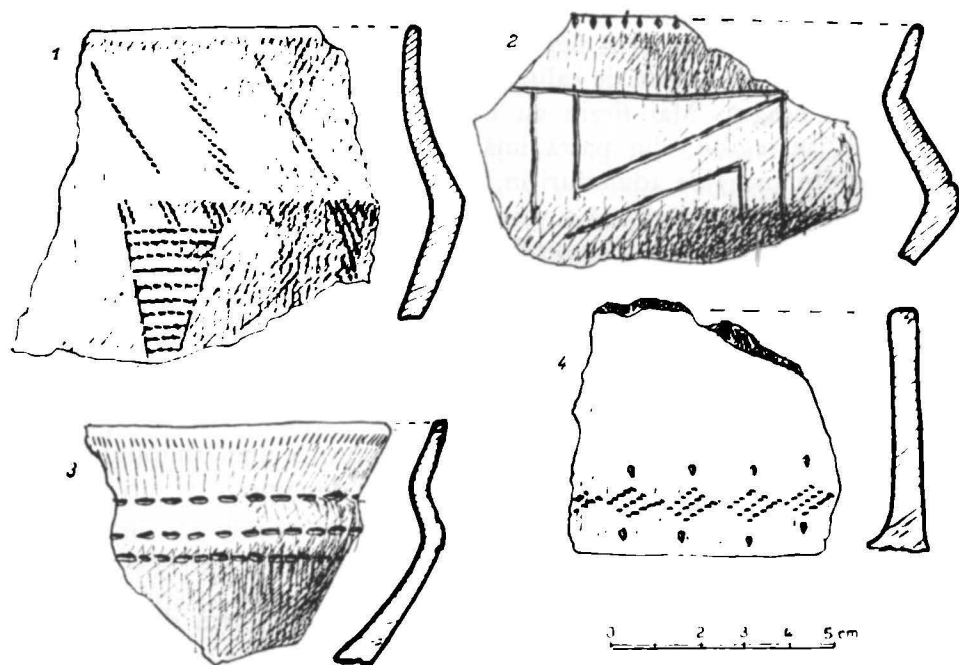


Fig. 4. — Fragmente ceramice de tip Hamangia din așezarea de la Techirghiol.

Ca și în cazul altor culturi din epoca neolitică, în ceramica de uz comun din cultura Hamangia, se păstrează, de-a lungul citorva faze, forme și ornamente asemănătoare. De aceea ea nu poate servi încă drept criteriu cronologic.

În schimb, ceramica de pastă fină (fig. 3 și fig. 4) are formele și mai ales decorul foarte sensibile la evoluție. Ele se modifică treptat.

b) Vasele din această categorie au fost lucrate din argilă amestecată cu nisip cu bobul fin sau din pastă amestecată cu cioburi pisate mărunț.

Avînd în vedere și celelalte complexe Hamangia, constatăm că în perioada de început a așezării, oamenii au modelat vase de dimensiuni reduse și mijlocii variînd de la 12 la 30 cm înălțime. Remarcăm că de multe ori vasele de mărime mijlocie erau pregătite anume pentru a fi ornamentate. Chiar dacă erau modelate din pastă fină, ele erau apoi acoperite cu un strat de slip artificial, de argilă fină. De pe o serie de cioburi pe care nu s-a fixat prea bine stratul de slip, el poate fi îndepărtat sub forma unei pojghițe subțiri.

Două sînt formele principale: paharul aproape cilindric, cu pereții subțiri și cu buza puțin răsfrîntă în afară și castronul cu pedestal scund sau cu picior. Ambele categorii au o variabilitate mare de forme.

La Techirghiol avem documentate pahare executate cu deosebită grijă, cu pereții foarte subțiri și pahare de alt tip, mai înalte, cu pereții mai groși. În ornamentare se observă decor îngrijit, migălos și altul mai simplu, făcut cu un instrument dințat. Pe unele pahare decorul era alcătuit din înțepături sau din șiruri de adîncituri foarte mici rotunde, incrustate cu materie albă. Adesea șirurile de adîncituri erau izolate, orizontale sau grupate cîte trei pe verticală și asociate cu triunghiuri. Pe o serie de vase, decorul realizat din înțepături se asociază cu grupuri de caneluri lucrate cu grijă deosebită.

Seria castroanelor este caracterizată prin forme avînd profilul în formă de S întors, fără unghiuri. De obicei, ele au pedestal scund ca și paharele, iar apoi unele au picior cilindric, gol pe dinăuntru.

Încă de la începutul săpăturilor am fost impresionați de faptul că se găseau foarte multe fragmente ceramice cu suprafața exterioară de culoare alburie, lustruită cu grijă. În alte culturi se pregăteau așa vasele ce urmau a fi ornamentate cu decor pictat. De aceea s-a cercetat cu deosebită grijă fiecare fragment ceramic și după cîteva zile, pe un ciob de culoare roșcată, din pastă de calitate inferioară, s-au deosebit trei dungi verticale trasate cu culoare neagră. Mai tîrziu au fost descoperite fragmente dintr-un vas de dimensiuni medii, întregibil, din pastă fină, cu suprafața lustruită cu deosebită grijă și cu decor făcut din șiruri de adîncituri în formă de dreptunghiuri. În afară de decorul imprimat, pe toată partea superioară a vasului se văd dungi de 1 cm lățime, de culoare închisă, trasate pe suprafața vasului cu o substanță (de culoare închisă) înainte de lustruirea și arderea vasului. Acest sistem, ce reprezintă un gen de decor pictat, nu a fost semnalat pînă acum în alte așezări de tip Hamangia.

Vasele din pastă fină au de obicei culoarea cenușie, neagră, cafenie și rar culoarea roșie obținută nu atît datorită arderii, ci în primul rînd datorită ungerii vasului cu o substanță anumită.

Pe un fragment de fund s-a păstrat imprimată urma unei rogojini (fig. 5).

În cuprinsul așezării de la Techirghiol a fost descoperit și un cuptor simplu de olărie.

★

Avînd în vedere ocupațiile oamenilor din așezarea neolitică descrisă și condițiile generale din acea epocă, se poate spune că membrii comunității la care ne referim duceau un mod de trai semistabil.

Descoperirile de la Techirghiol ridică două probleme importante. În primul rând, cum se încadrează complexul cercetat în evoluția culturii Hamangia și în al doilea rând care sînt raporturile în timp dintre aspectele documentate la Techirghiol și celelalte culturi neolitice din regiunile vecine. În prezent, nu sîntem încă în măsură să dăm un răspuns categoric la prima problemă. Motivul principal constă în aceea că deși în ultimii ani au fost efectuate săpături intense în mai multe dintre așezările locuite de purtătorii culturii Hamangia, totuși pînă acum nu a fost publicată nici o lucrare cu date clare cu privire la succesiunea și conținutul fiecărei faze din evoluția culturii.

Comparînd materialele de tip Hamangia de la Techirghiol cu cele descoperite în alte așezări și publicate pînă acum, constatăm unele asemănări. O bună parte din ceramica din așezarea cercetată de noi are analogii apropiate în privința formelor și decorului în cadrul ceramicii descoperite într-una din așezările de la Cernavoda, care, după datele publicate, aparține unei faze dezvoltate a culturii Hamangia.

Alte elemente scoase la iveală de noi, se aseamănă cu cele descoperite, în februarie 1952, în necropola de tip Hamangia de la Mangalia. Analiza amănunțită din punct de vedere tipologic a materialelor ne va permite noi precizări în această privință.

Ornamentele păstrate pe cîteva fragmente sugerează unele indicii cu privire la raporturile în timp dintre cultura Hamangia și culturile vecine.

Se cuvine să remarcăm fragmentul ceramic care prin decor se aseamănă cu materialele din faza Bolintineanu a culturii Boian.

Prezența în complexul cercetat a numeroase fragmente ceramice ornamentate cu caneluri fine, paralele, orizontale și mai ales fragmentul de pahar de formă tronconică, de culoare neagră (găsit într-o groapă), care are analogii apropiate printre vasele fazei Giulești a culturii Boian, constituie o indicație că aspectele culturale amintite au fost cel puțin în parte contemporane.

În această privință se confirmă observația făcută mai demult de D. Berciu la Cernavoda.

Fără îndoială că printr-o săpătură de salvare cum a fost cea de la Techirghiol nu se pot rezolva toate problemele ce se ridică în cursul lucrărilor. Pentru aceasta trebuie studiate cu multă atenție materialele adunate și mai ales este nevoie să se continue săpăturile din cuprinsul așezării.

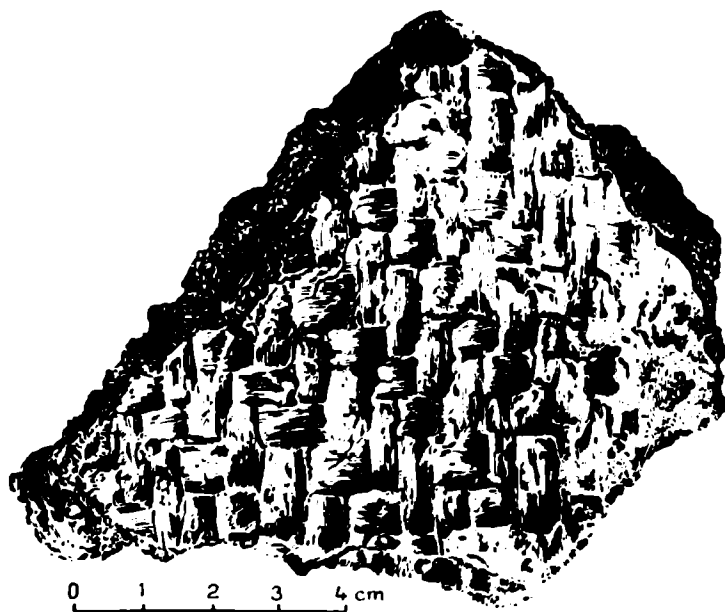


Fig. 5. — Fragment din fundul unui vas (de tip Hamangia) pe care s-a imprimat o împletitură.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ТЕКИРГИОЛЕ

РЕЗЮМЕ

По инициативе Областного Констанцского музея на юго-восточной окраине города, недалеко от берега озера Текиргиол, на участке Дялул Минерва весной 1959 произвели контрольные раскопки.

На ограниченном участке удалось установить стратиграфию поселения. Там отождествили два культурных слоя: нижний — неолитической эпохи, относящийся к культуре Хаманджия, и верхний — римской эпохи. Каждый слой подразделяется на два горизонта.

Место неукрепленного, неолитического поселения находится на отлогом склоне. В одной яме нашли большое количество комков обожженной глины — остатков наземного жилища, построенного из кольев, плетня из прутьев и глиняной обмазки.

На исследованном месте определили очертания и обнажили 25 ям; 21 из них относится к эпохе неолита. В культурном слое и в неолитических ямах собрали много кремневых и несколько каменных и костяных орудий.

В нескольких ямах с материалом типа Хаманджия обнаружили обугленные зерна пшеницы, вики и куколя.

Среди костей животных отметим наличие костей бычьих, овечьих, козлиных, несколько свиных и ограниченное количество нижнечелюстных костей собаки. Нужно особо отметить несколько костей дикого ослика.

Были также найдены многочисленные рыбы кости, в числе которых и кости морских рыб (например *aurata aurata*).

Керамика подразделяется на обиходную и тонкую. Кроме многочисленных черепков с орнаментом, уже известным по другим поселениям типа Хаманджия, в Текиргиоле нашли черепки и сосуд (который можно восстановить) с орнаментом, наведенным до обжига веществом темного цвета.

На территории поселения находится и простая гончарная печь среднего размера.

На основании наблюдений в связи с керамическим материалом установлены некоторые элементы связи между обликом культуры Хаманджия в Текиргиоле и культурой Боян.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Ров С. Часть профиля западного берега.

Рис. 2. — Костяные орудия, найденные на поселении типа Хаманджия в Текиргиоле.

Рис. 3. — Черепки керамики типа Хаманджия из поселения в Текиргиоле.

Рис. 4. — Черепки керамики типа Хаманджия из поселения в Текиргиоле.

Рис. 5. — Осколок дна сосуда (типа Хаманджия) с отпечатком плетня.

FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE TECHIRGHIOL

RÉSUMÉ

Grâce à l'initiative du Musée Régional de Constanța, des fouilles de sauvetage ont été effectuées au cours de l'année 1959 au lieu dit Dealul Minerva, près du bord du lac de Techirghiol et de la lisière sud-est de la ville.

On a pu établir, pour une portion restreinte du site, la stratigraphie de celui-ci. Deux couches de civilisation y ont été identifiées: une couche inférieure appartenant au néolithique (civilisation de Hamangia) et une couche supérieure, de l'époque romaine. Chacune de ces couches était répartie en deux niveaux.

La station néolithique, qui n'était pas fortifiée, est située en pente douce. On a trouvé dans une fosse une quantité considérable de mottes de torchis brûlé, provenant d'une habitation de surface construite sur pieux, aux parois en baguettes tressées et en torchis.

Dans la zone fouillée, on a identifié et vidé de leur contenu 25 fosses, dont 21 néolithiques. De nombreux outils en silex et quelques autres en pierre et en os ont été extraits de la couche et des fosses néolithiques.

Dans quelques fosses contenant des matériaux de type Hamangia, on a trouvé des grains de blé, de vesce et d'ivraie carbonisés.

Parmi les ossements d'animaux, il faut mentionner ceux de bovidés, d'ovicaprins, quelques ossements de porc, ainsi qu'un nombre réduit de mandibules de chien. Il faut souligner la découverte de quelques ossements du petit âne sauvage. On a également recueilli un grand nombre de restes osseux de poissons, dont certains de poissons de mer, parmi lesquels la dorade (*aurata aurata*).

La céramique comprend des pièces d'usage courant et des produits fins. En dehors de nombreux tessons dont le décor est connu par les autres établissements de type Hamangia, on a trouvé à Techirghiol des tessons, ainsi qu'un vase dont la reconstitution est possible, caractérisés par un décor peint avant la cuisson avec une matière de couleur foncée. Il existe également dans la station un four de poterie simple, de dimensions moyennes.

L'examen du matériel céramique permet de constater l'existence de certains points communs à l'aspect Hamangia de Techirghiol et à la civilisation de Boian.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Tranchée C. Fragment de la coupe du talus ouest.
Fig. 2. — Outils en os découverts dans la station de type Hamangia de Techirghiol.
Fig. 3. — Tessons céramiques de type Hamangia de la station de Techirghiol.
Fig. 4. — Tessons céramiques de type Hamangia de la station de Techirghiol.
Fig. 5. — Fragment de la base d'un vase de type Hamangia empreint d'une tresse.
-